

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра медичної біології та хімії

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з науково-педагогічної роботи

Едуард БУРЯЧКІВСЬКИЙ

01 вересня 2024 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«МЕДИЧНА БІОЛОГІЯ»

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»

Спеціальність: 222 «Медицина»

Освітньо-професійна програма: Медицина

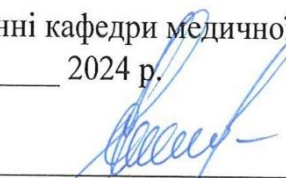
Робоча програма складена на основі освітньо-професійної програми «Медицина», підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 222 «Медицина» галузі знань 22 «Охорона здоров'я», ухваленою Вченою Радою ОНМедУ (протокол № 10 від 27 червня 2024 р).

Розробники:

д.мед.н., професор Юрій БАЖОРА;
к.мед.н., доцентка Алла ШЕВЕЛЕНКОВА;
к.мед.н., доцентка Марина ЧЕСНОКОВА;
к.мед.н., доцент Сергій ПАШОЛОК;
к.мед.н., доцентка Неллі ЛЕВИЦЬКА;
к.біол.н., доцент Олександр КОМЛЕВОЙ.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри медичної біології і хімії.
Протокол №   1   від «   26   »   08   2024 р.

Завідувач кафедри

Геннадій СТЕПАНОВ

Погоджено із гарантом ОПП

Валерія МАРІЧЕРЕДА

Схвалено предметною цикловою методичною комісією з медико-біологічних дисципліни ОНМедУ

Протокол №   1   від «   27   »   08   2024 р.

Голова предметної циклової методичної комісії
з медико-біологічних дисциплін

Леонід ГОДЛЕВСЬКИЙ

1. Опис навчальної дисципліни:

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
Загальна кількість: Кредитів – 3 Годин – 90 Змістових модулів – 8	Галузь знань 22 «Охорона здоров'я» Спеціальність: 222 «Медицина» Рівень вищої освіти: другий (магістерський)	<i>Денна форма навчання</i>	
		<i>Обов'язкова</i>	
		<i>Рік підготовки</i>	2
		<i>Семестр</i>	III
		<i>Лекції</i>	12 годин
		<i>Практичні</i>	48 години
		<i>Самостійна робота</i>	30 годин
		<i>У т.ч. індивідуальні завдання</i>	0
<i>Форма підсумкового контролю</i>	<i>Іспит</i>		

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: Формування знань та практичних навичок з біології людини для подальшого засвоєння здобувачами вищої освіти блоку дисциплін, що забезпечують природничо-наукову та професійно-практичну підготовку.

Завдання:

1. Пояснювати закономірності проявів життєдіяльності людського організму на молекулярно-біологічному, клітинному і організмовому рівнях.
2. Визначити біологічну сутність і механізми розвитку хвороб, що виникають внаслідок дії екологічних факторів.
3. Пояснювати етіологію спадкових хвороб людини.
4. Робити попередній висновок щодо наявності паразитарних інвазій людини та визначати заходи профілактики захворювань.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних компетентностей:

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати типові та складні задачі, у тому числі дослідницького та інноваційного характеру у сфері медицини. Здатність продовжувати навчання з високим ступенем автономії.

• **Загальних (ЗК):**

ЗК1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу

ЗК4. Знання та розуміння предметної галузі та розуміння професійної діяльності

ЗК11. Здатність до пошуку, опрацювання та аналізу інформації з різних джерел

ЗК13. Усвідомлення рівних можливостей та гендерних проблем

ЗК15. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя

ЗК16. Здатність оцінювати та забезпечувати якість виконуваних робіт

ЗК17. Прагнення до збереження навколишнього середовища

• **Спеціальних (СК):**

СК2. Здатність до визначення необхідного переліку лабораторних та інструментальних досліджень та оцінки їх результатів

СК17. Здатність до оцінювання впливу навколишнього середовища, соціально-економічних та біологічних детермінант на стан здоров'я індивідуума, сім'ї, популяції

СК24. Дотримання етичних принципів при роботі з пацієнтами, лабораторними тваринами

СК28. Здатність до застосування фундаментальних біомедичних знань на рівні достатньому для виконання професійних задач у сфері охорони здоров'я

Програмні результати навчання:

ПРН2. Розуміння та знання фундаментальних і клінічних біомедичних наук, на рівні достатньому для вирішення професійних задач у сфері охорони здоров'я.

ПРН21. Відшукувати необхідну інформацію у професійній літературі та базах даних інших джерелах, аналізувати, оцінювати та застосовувати цю інформацію.

ПРН23. Оцінювати вплив навколишнього середовища на стан здоров'я людини для оцінки стану захворюваності населення.

ПРН24. Організувати необхідний рівень індивідуальної безпеки (власної та осіб, про яких піклується) у разі виникнення типових небезпечних ситуацій в індивідуальному полі діяльності.

ПРН28. Приймати ефективні рішення з проблем охорони здоров'я, оцінювати потрібні ресурси, враховувати соціальні, економічні та етичні наслідки.

У результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен:

Знати:

- Будову світлового мікроскопу, правила роботи з мікроскопом;
- рівні організації живого, форми життя та його фундаментальні властивості;
- структурно-функціональну організацію еукаріотичної клітини;
- молекулярні основи спадковості;
- клітинний цикл і способи поділу клітин;
- основні закономірності спадковості при моно- і дигібридному схрещуванні та зчепленому успадкуванні; успадкування груп крові людини за системою АВ0 та резус-фактора;
- успадкування статі людини і ознак, зчеплених зі статтю;
- мінливість, її форми та прояви;
- методи вивчення спадковості людини: генеалогічний, близнюковий, дерматогліфічний, цитогенетичний, молекулярно-генетичний, біохімічний та популяційно-статистичний;
- класифікацію спадкових хвороб, принципи пренатальної діагностики спадкових хвороб;
- форми розмноження організмів;
- характеристику гаметогенезу, будову статевих клітин;
- визначення онтогенезу та його періодизацію, основні етапи ембріонального розвитку, молекулярні та клітинні механізми диференціювання;
- класифікацію природжених вад розвитку; тератогенні чинники;
- види регенерації;
- види трансплантації, причини тканинної несумісності;
- форми симбіозу, паразитизм як біологічне явище; принципи класифікації паразитів та хазяїв;
- шляхи передачі паразитарних захворювань; облігатно-трансмисивні та факультативно трансмісивні захворювання; поняття про природно-осередкові захворювання; структуру природного осередку;
- основи профілактики паразитарних захворювань;
- збудників найбільш поширених протозоозів, трематодозів, цестодозів, нематодозів, принципи лабораторної діагностики гельмінтозів;

- членистоногих – переносників та збудників захворювань людини, отруйних представників типу Членистоногі;
- поняття про популяцію як елементарну одиницю еволюції, популяційну структуру людства, деми, ізоляти;
- функціональні типи реагування людей на фактори середовища («спринтер», «стаєр», «мікст»), адаптивні екотипи людей;
- поняття про біологічні ритми, їх медичне значення;
- предмет екології; види середовища, екологічні чинники;
- роль людини як екологічного чинника, вчення академіка В.І. Вернадського про біосферу та ноосферу;
- приклади отруйних для людини рослин і тварин;
- положення виду *Homo sapiens* у системі тваринного світу, основні етапи антропогенезу;
- закономірності філогенезу систем органів, онтофілогенетичні передумови природжених вад розвитку, приклади атавістичних вад розвитку органів і систем органів людини.

Вміти:

- виготовляти тимчасові мікропрепарати, вивчити мікропрепарати під світловим мікроскопом при малому та великому збільшенні;
- диференціювати компоненти тваринної клітини на електронних мікрофотографіях і рисунках;
- ідентифікувати (схематично) первинну структуру білка, кількість амінокислот, молекулярну масу поліпептиду за послідовністю нуклеотидів гена, що його кодує;
- передбачити генотипи та фенотипи нащадків за генотипами батьків;
- розрахувати ймовірність народження хворої дитини з моногенними хворобами при відомих генотипах батьків:
- виключити батьківство при визначенні груп крові батьків і дитини;
- проаналізувати каріотип людини і визначити діагноз найбільш поширених хромосомних хвороб;
- побудувати родовід і провести його генеалогічний аналіз;
- розрахувати роль спадковості й умов середовища в розвитку ознак (за результатами близнюкового аналізу);
- розрахувати частоти генів та генотипів за законом Харді-Вайнберга;
- визначити місце біологічного об'єкту (збудників паразитарних хвороб) в системі живої природи;
- діагностувати на макро- та мікропрепаратах збудників та переносників збудників паразитарних хвороб, що вивчаються;
- обґрунтувати методи лабораторної діагностики і профілактики паразитарних хвороб людини, базуючись на особливостях біології паразита.

3. Зміст навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Молекулярний і клітинний рівні організації життя

Тема 1. Вступ до курсу медичної біології. Оптичні системи в біологічних дослідженнях. Рівні організації живого.

Медична біологія як наука про основи життєдіяльності людини, що вивчає закономірності спадковості, мінливості, індивідуального та еволюційного розвитку і морфо-фізіологічної та соціальної адаптацій людини до умов навколишнього середовища у зв'язку з її біосоціальною суттю.

Сучасний етап розвитку загальної та медичної біології. Місце біології в системі медичної освіти.

Суть життя. Форми життя, його фундаментальні властивості й атрибути. Еволюційно зумовлені структурні рівні організації життя; елементарні структури рівнів та основні біологічні явища, що їх характеризують. Значення уявлень про рівні організації живого для медицини.

Особливе місце людини в системі органічного світу. Співвідношення фізико-хімічних, біологічних і соціальних явищ у життєдіяльності людини.

Оптичні системи в біологічних дослідженнях. Будова світлового мікроскопа і правила роботи з ним. Техніка виготовлення тимчасових мікропрепаратів та їх вивчення.

Тема 2. Морфологія клітини еукаріот. Біологічні мембрани. Структурні компоненти цитоплазми

Структурно-функціональна організація еукаріотичної клітини.

Клітинні мембрани, їх структура та функції. Принцип компартментації. Рецептори клітин. Клітина як відкрита система. Асиміляція й дисиміляція.

Транспорт речовин через плазмалему. Активний та пасивний транспорт.

Цитоплазма і цитоскелет. Циклоз. Органели цитоплазми – мембранні та немембранні, призначення і принципи функціонування. Включення в клітинах, їхні функції.

Тема 3. Структурні компоненти ядра. Морфологія хромосом. Каріотип людини.

Ядро – центральний інформаційний апарат клітини. Структурні компоненти ядра: оболонка, каріоплазма, хромосоми, ядрце. Морфофункціональна характеристика і класифікація хромосом людини. Хроматин: еухроматин, гетерохроматин. Каріотип. Правила хромосом. Хромосомний аналіз. Ядрце як похідне хромосом, роль в утворенні рибосом. Ідіограма.

Тема 4. Молекулярні основи спадковості. Будова гена еукаріот.

Характеристика нуклеїнових кислот: ДНК, РНК; просторова організація, видова специфічність, роль у зберіганні та перенесенні спадкової інформації. Реплікація молекули ДНК. Підтримування генетичної стабільності клітин; самокорекція та репарація молекули ДНК. Молекулярні основи спадковості. Ген як одиниця генетичної функції. Будова гена про- та еукаріот. Гени структурні, регуляторні, тРНК, рРНК. Генетичний код, його основні властивості.

Тема 5. Організація потоку інформації в клітині. Етапи синтезу білка.

Організація потоку інформації в клітині. Молекулярні основи спадковості. Екзонно-інтронна організація генома еукаріот. Транскрипція. Особливості транскрипції у еукаріот. Процесінг, сплайсінг. Трансляція (ініціація, елонгація, термінація). Посттрансляційна модифікація білків.

Регуляція експресії генів прокаріот. Оперон. Особливості регуляції активності генів у еукаріот. Молекулярні механізми мінливості людини.

Тема 6. Життєвий цикл клітини. Поділ клітини. Регуляція мітотичного циклу.

Організація клітини в часі. Клітинний цикл. Способи поділу клітини: амітоз, мітоз. Ендомітоз, політенія. Зміни клітин та їхніх структур під час мітотичного (клітинного) циклу (інтерфази і мітозу). Ріст клітин. Фактори росту. Мітотична активність тканин. Порушення мітозу, соматичні мутації.

Життя клітин поза організмом. Клонування клітин.

Мейоз, його біологічне значення.

Змістовий модуль 2. Біологія індивідуального розвитку

Тема 7. Біологічні особливості репродукції людини. Гаметогенез. Запліднення

Особливості репродукції людини в зв'язку з її біосоціальною суттю.

Розмноження як механізм забезпечення генетичної безперервності в ряді поколінь.

Гаметогенез. Будова сперматозоїда та яйцеклітини. Значення мейозу у підтриманні кількості хромосом. Запліднення в людини – відновлення диплоїдного набору хромосом, збільшення різноманітності генів у нащадків.

Тема 8. Особливості пренатального і постнатального періодів онтогенезу людини

Онтогенез: типи, періоди, етапи.

Етапи ембріонального розвитку людини. Диференціювання на молекулярно-генетичному, клітинному та тканинному рівнях. Регуляція функції генів в онтогенезі. Експериментальне вивчення ембріонального розвитку. Проблема детермінації та взаємодії бластомерів. Ембріональна індукція.

Регуляція в процесі дроблення і її порушення (близнюки, вади розвитку).

Критичні періоди розвитку. Тератогенез. Тератогенні фактори середовища. Природжені вади розвитку. Класифікація: спадкові, екзогенні, мультифакторіальні, гаметопатії, бластопатії, ембріопатії, фетопатії.

Періоди постембріонального розвитку людини.

Процеси росту та диференціювання в постнатальному періоді індивідуального розвитку людини.

Особливості постнатального періоду індивідуального розвитку людини в зв'язку з її біосоціальною суттю.

Види та шляхи регенерації. Види трансплантації тканин у людини.

Старість як завершальний етап онтогенезу людини. Основні теорії старіння.

Змістовий модуль 3. Закономірності спадковості та мінливості

Тема 9. Особливості генетики людини. Моно-, ди- та полігібридне схрещування. Менделюючі ознаки людини

Генетика: предмет і завдання, етапи розвитку; основні терміни і поняття генетики. Принципи гібридологічного аналізу.

Моногібридне схрещування: закон одноманітності гібридів першого покоління, закон розщеплення. Закон “чистоти гамет”. Цитологічні основи законів.

Аналізуюче схрещування, його практичне застосування.

Летальні гени. Відхилення від очікуваного розщеплення.

Пенетрантність і експресивність генів.

Ди- та полігібридне схрещування: закон незалежного комбінування ознак, його цитологічні основи.

Домінантний та рецесивний типи успадкування нормальних та патологічних ознак людини. Проміжний характер успадкування в людини.

Тема 10. Множинний алелізм. Генетика груп крові.

Серії множинних алелей.

Успадкування груп крові людини за антигенними системами АВО та MN. Резус-фактор. Резус-конфлікт.

Імуногенетика: предмет, завдання. Тканинна й видова специфічність білків, їхні антигенні властивості.

Тема 11. Взаємодія алельних і неалельних генів. Хромосомна теорія спадковості.

Взаємодія алельних генів (повне домінування, неповне домінування, понаддомінування або супердомінування, кодомінування) та неалельних генів (комплементарна взаємодія, епістаз, полімерія). Полігенне успадкування ознак у людини.

Первинна та вторинна плейотропія.

Зчеплене успадкування. Особливості успадкування груп зчеплення.

Хромосомна теорія спадковості.

Механізм кросинговеру, цитологічні докази, біологічне значення.

Генетичні карти хромосом. Методи картування хромосом людини. Сучасний стан досліджень генома людини.

Нехромосомна спадковість.

Успадкування статі людини. Бісексуальна природа людини. Проблема перевизначення статі, психосоціальні аспекти. Ознаки, зчеплені зі статтю, закономірності їхнього успадкування. Ознаки, обмежені статтю і залежні від статі. Гемізіготність.

Тема 12. Мінливість, її форми та прояви

Мінливість, її форми та прояви на організмовому рівні: фенотипова та генотипова мінливість. Модифікації та норма реакції. Тривалі модифікації. Статистичні закономірності модифікаційної мінливості. Основні відмінності модифікацій і мутацій. Значення модифікаційної мінливості в онтогенезі людини.

Генотипова мінливість: комбінативна та мутаційна. Комбінативна мінливість, її джерела, біологічне значення.

Мутаційна мінливість у людини й її фенотипові прояви. Класифікація мутацій: геномні, хромосомні аберації, генні. Соматичні і генеративні мутації. Спонтанні та індуковані мутації. Природний мутагенез, індукований мутагенез. Мутагени: фізичні, хімічні, біологічні. Генетичний моніторинг. Генетична небезпека забруднення середовища. Поняття про антимутагени і комутагени.

Закон гомологічних рядів спадкової мінливості, його практичне значення.

Змістовий модуль 4. Методи вивчення спадковості людини. Спадкові хвороби

Тема 13. Методи вивчення спадковості людини. Генеалогічний і близнюковий методи

Основи медичної генетики. Людина як специфічний об'єкт генетичного аналізу.

Методи вивчення спадковості людини.

Генеалогічний метод. Правила побудови родоводів. Генетичний аналіз родоводів.

Близнюковий метод. Визначення впливу генотипу та довкілля в прояві патологічних ознак людини.

Дерматогліфічний, імунологічний методи та методи гібридизації соматичних клітин.

Тема 14. Цитогенетичні, молекулярно-генетичні та біохімічні методи.

Хромосомні та моногенні хвороби. Популяційно-статистичний метод.

Класифікація спадкових хвороб людини.

Хромосомні хвороби, що зумовлені порушенням кількості чи структури хромосом, цитогенетичні механізми, сутність.

Цитогенетичні методи. Каріотипування. Аналіз каріотипів хворих зі спадковими хворобами. Визначення X- та Y-статевого хроматину як методу діагностики спадкових хвороб людини. Медико-генетичні аспекти сім'ї. Медико-генетичне консультування. Профілактика спадкової та вродженої патології. Пренатальна діагностика спадкових хвороб.

Моногенні (молекулярні) хвороби людини, що зумовлені зміною молекулярної структури гена. Молекулярні хвороби вуглеводного, амінокислотного, білкового, ліпідного, мінерального обміну. Біохімічний метод і ДНК-діагностика.

Популяційно-статистичний метод. Закон постійності генетичної структури ідеальних популяцій.

Використання формули закону Харді-Вайнберга в медицині для визначення генетичної структури популяцій людей.

Тема 15. Відпрацювання практичних навичок і тестових завдань з

біологічних особливостей життєдіяльності людини.

Змістовий модуль 5. Медико-біологічні основи паразитизму. Медична протозоологія.

Тема 16. Найпростіші. Саркодові. Дизентерійна й інші види амеб. Інфузорії. Балантидій

Вступ в медичну паразитологію. Походження й еволюція паразитизму.

Принципи класифікації паразитів. Принципи взаємодії паразита і хазяїна.

Морфофізіологічна адаптація паразитів.

Поняття про інтенсивність та екстенсивність інвазії.

Видатні вчені-паразитологи: В. О. Догель, В. М. Беклемішев, Є. Н. Павловський, К. І. Скрябін, О. П. Маркевич, Л. В. Громашевський тощо.

Характерні риси та класифікація підцарства Найпростіші (*Protozoa*).

Тип. Саркоджгутикові (*Sarcomastigophora*) Клас Справжні амеби (*Lobosea*). Дизентерійна, кишкова, ротова й інші види амеб. Медична географія, морфофункціональні особливості, цикли розвитку, шляхи зараження, лабораторна діагностика, профілактика амебіази.

Тип Війконосні (*Ciliophora*). Клас Щілиннороті (*Rimostomatea*) - паразити людини. Балантидій. Медична географія, морфофункціональні особливості, цикли розвитку, шляхи зараження, лабораторна діагностика, профілактика балантидіази.

Тема 17. Джгутикові. Лямблія, трихомонади, лейшманії, трипаносоми

Клас Тваринні джгутикові (*Zoomastigophora*). Лямблія, трихомонади, лейшманії, трипаносоми: медична географія, морфофункціональні особливості, цикли розвитку. Шляхи зараження, лабораторна діагностика та профілактика лямбліозу, сечостатевого трихомонозу, лейшманіозів і трипаносомозів.

Тема 18. Апікомплексні. Малярійні плазмодії Токсоплазма

Тип Апікомплексні (*Apicomplexa*). Клас Споровики (*Sporozoea*). Медична географія, морфофункціональні особливості, цикли розвитку малярійних плазмодіїв. Шляхи зараження, лабораторна діагностика та профілактика викликаних ними захворювань.

Медична географія, морфофункціональні особливості, цикли розвитку токсоплазми. Шляхи зараження, лабораторна діагностика та профілактика викликаних ними захворювань.

Змістовий модуль 6. Медична гельмінтологія

Тема 19. Плоскі черви. Сисуни – збудники захворювань людини

Медична гельмінтологія. Плоскі черви – паразити людини. Тип Плоскі черви (*Plathelminthes*). Клас Сисуни (*Trematoda*) – збудники захворювань людини

Медична географія, морфофункціональні особливості, цикли розвитку печінкового, котячого, китайського, ланцетоподібного і легеневого сисунів. Шляхи зараження, патогенний вплив, лабораторна діагностика та профілактика фасціольозу, опісторхозу, дікроцеліозу, парагонімозу.

Збудники метагонімозу, нанофістозу.

Кров'яні сисуни – збудники паразитарних хвороб людини.

Тема 20. Стьожкові черви – паразити людини

Тип Плоскі черви (*Plathelminthes*). Клас Стьожкові (*Cestoidea*). Бичачий і свинячий ціп'яки: медична географія, морфофункціональні особливості, цикли розвитку. Шляхи зараження, патогенний вплив, лабораторна діагностика та профілактика теніозу, цистицеркозу, теніаринхозу.

Медична географія, морфофункціональні особливості, цикли розвитку, шляхи зараження, патогенний вплив, лабораторна діагностика та профілактика теніозу,

цистицеркозу, теніаринхозу.

Карликовий ціп'як, ехінокок, альвеокок, стьожак широкий: медична географія, морфофункціональні особливості, цикли розвитку, патогенний вплив. Шляхи зараження, лабораторна діагностика та профілактика гіменолепідозу, дифілоботріозу, ехінококозу, альвеококозу.

Тема 21. Власне круглі черви – збудники захворювань людини.

Тип Круглі черви (*Nemathelminthes*). Клас Власне круглі черви (*Nematoda*) – збудники захворювань людини. Аскарида, гострик, волосоголовець, анкілостома, некатор, вугриця кишкова, трихінела. Медична географія, морфофункціональні особливості, цикли розвитку гельмінтів, шляхи зараження. Патогенний вплив, лабораторна діагностика та профілактика аскаридозу, ентеробіозу, трихоцефальозу, анкілостомозу, некаторозу, трихінельозу, стронгілоїдозу.

Ришта і філярії – збудники захворювань людини.

Трансмисивні та природно-осередкові гельмінтози.

Принципи і зміст основних макро- і мікротельмінтоскопічних методів дослідження фекалій, води, ґрунту та ін. Особливості будови яєць сисунів, стьожкових і круглих червів – паразитів людини. Вчення К. І. Скрябіна про дегельмінтизацію, девастацію та знезараження навколишнього середовища від яєць та личинок гельмінтів.

Змістовий модуль 7. Медична арахноентомологія

Тема 22. Членистоногі. Павукоподібні. Павуки, кліщі

Членистоногі (*Arthropoda*) як збудники та переносники збудників інфекцій та інвазій. Клас Павукоподібні (*Arachnoidea*). Особливості морфології, живлення та розмноження павукоподібних. Отруйні павукоподібні (скорпіони, павуки). Медичне значення кліщів як збудників хвороб та переносників збудників захворювань людини.

Кліщі – мешканці житла людей та їх медичне значення.

Тема 23. Комахи – збудники та переносники збудників хвороб людини

Клас Комахи (*Insecta*). Ряд двокрилі комахи (*Diptera*). Мухи, комарі, москити, їхнє медичне значення. Тарганові, медичне значення.

Гнус, його компоненти: характеристика, значення як проміжних хазяїнів гельмінтів і переносників збудників хвороб людини

Ряди воші (*Anoplura*), блохи (*Aphaniptera*), клопи (*Hemiptera*). Медичне значення вошей, бліх, клопів, як збудників паразитарних захворювань і переносників збудників інфекційних хвороб.

Змістовий модуль 8. Біосфера та людина

Тема 24. Біосфера як система забезпечення існування людини. Екологія людини. Пристосування до умов середовища. Адаптація, стрес

Структура та функції біосфери. Основні положення вчення В. І. Вернадського про організацію біосфери. Сучасні концепції біосфери. Ноосфера. Людство як активна геологічна сила. Захист біосфери в національних і міжнародних наукових програмах.

Екологія людини. Середовище як екологічне поняття. Види середовищ. Фактори середовища. Єдність організму та середовища. Види екосистем. Проникнення людини в біогеоценози, формування антропоценозів. Антропогенна міграція елементів. Лікарські речовини в ланцюгах живлення. Екологічне прогнозування. Здорове (комфортне), нездорове (дискомфортне), екстремальне середовища. Адекватні та неадекватні умови середовища. Адаптація людей до екстремальних умов. Адаптивні екологічні типи людей (арктичний, тропічний, помірного поясу, пустельний, високогірний тощо).

Характеристика отруйних для людини рослин, грибів і тварин.

4. Структура навчальної дисципліни

Тема	Кількість годин			
	Всього	У тому числі		
		го	Лекції	Пр. заняття
Змістовий модуль 1. Молекулярний і клітинний рівень організації життя.				
Тема 1. Вступ до курсу медичної біології. Оптичні системи в біологічних дослідженнях. Рівні організації живого.	2,5	0,5	2	-
Тема 2. Морфологія клітини еукаріот. Біологічні мембрани. Структурні компоненти цитоплазми.	3,5	0,5	2	1
Тема 3. Структурні компоненти ядра. Морфологія хромосом. Каріотип людини.	4	1	2	1
Тема 4. Молекулярні основи спадковості. Будова гена еукаріот.	4	1	2	1
Тема 5. Організація потоку інформації в клітині. Етапи синтезу білка.	4	1	2	1
Тема 6. Життєвий цикл клітини. Поділ клітин. Регуляція мітотичного циклу.	3		2	1
<i>Разом за змістовим модулем 1</i>	<i>21</i>	<i>4</i>	<i>12</i>	<i>5</i>
Змістовий модуль 2. Біологія індивідуального розвитку				
Тема 7. Біологічні особливості репродукції людини. Гаметогенез. Запліднення.	3		2	1
Тема 8. Особливості пренатального і постнатального періодів онтогенезу людини	5	2	2	1
<i>Разом за змістовим модулем 2</i>	<i>8</i>	<i>2</i>	<i>4</i>	<i>2</i>
Змістовий модуль 3. Закономірності спадковості й мінливості.				

Тема 9. Особливості генетики людини. Моно-, ди- та полігібридне схрещування. Менделюючі ознаки людини.	3	-	2	1
Тема 10. Множинний алелізм. Генетика груп крові.	3	-	2	1
Тема 11. Взаємодія алельних і неалельних генів. Хромосомна теорія спадковості.	3	-	2	1
Тема 12. Мінливість, її форми та прояви.	3	-	2	1
<i>Разом за змістовим модулем 3</i>	<i>12</i>	-	<i>8</i>	<i>4</i>
Змістовий модуль 4. Методи вивчення спадковості людини. Спадкові хвороби.				
Тема 13. Основи медичної генетики. Методи вивчення спадковості людини. Генеалогічний і близнюковий методи.	4	0,5	2	1
Тема 14. Цитогенетичні, молекулярно-генетичні та біохімічні методи. Хромосомні та моногенні хвороби. Популяційно-статистичний метод.	4	1,5	2	1
Тема 15. Відпрацювання практичних навичок і тестових завдань з біологічних особливостей життєдіяльності людини.	3	-	2	1
<i>Разом за змістовим модулем 4</i>	<i>11</i>	<i>2</i>	<i>6</i>	<i>3</i>
Змістовий модуль 5. Медико-біологічні основи паразитизму. Медична протозоологія.				
Тема 16. Медико-біологічні основи паразитизму. Медична протозоологія. Саркодові. Інфузорії.	4	1	2	1
Тема 17. Джгутикові. Лямблія, трихомонади, лейшманії, трипаносоми.	3	-	2	1
Тема 18. Апікомплексні (Споровики). Малярійні плазмодії. Токсоплазма.	3	-	2	1
<i>Разом за змістовим модулем 5</i>	<i>10</i>	<i>1</i>	<i>6</i>	<i>3</i>
Змістовий модуль 6. Медична гельмінтологія.				

Тема 19. Медична гельмінтологія. Плоскі черви. Сисуни – збудники захворювань людини.	3,5	0,5	2	1
Тема 20. Стьожкові черви – паразити людини	3	-	2	1
Тема 21. Власне круглі черви – паразити людини.	3	-	2	1
<i>Разом за змістовим модулем 6</i>	<i>9,5</i>	<i>0,5</i>	<i>6</i>	<i>3</i>
Змістовий модуль 7. Медична арахноентомологія.				
Тема 22. Медична арахноентомологія. Членистоногі. Павукоподібні.	3,5	0,5	2	1
Тема 23. Комахи – збудники і переносники збудників хвороб людини.	3	-	2	1
<i>Разом за змістовим модулем 7</i>	<i>6,5</i>	<i>0,5</i>	<i>4</i>	<i>2</i>
Змістовий модуль 8. Біосфера та людина.				
Тема 24. Біосфера як система забезпечення існування людини. Екологія людини. Пристосування до умов середовища. Адаптація, стрес.	2	2	-	-
<i>Разом за змістовим модулем 8</i>	<i>2</i>	<i>2</i>	<i>-</i>	<i>-</i>
Підсумковий тестовий контроль	4	-	2	2
Підготовка до іспиту	6	-	-	6
Разом (години)	90	12	48	30

5. Теми лекційних / семінарських / практичних / лабораторних занять

5.1. Теми лекційних занять

№з/п	Тема лекції	Кількість годин
1	Лекція 1. Вступ до курсу медичної біології. Структурно-функціональна організація клітини.	2
2	Лекція 2. Молекулярні основи спадковості. Реалізація спадкової інформації.	2
3	Лекція 3. Пренатальний і постнатальний періоди	2

	онтогенезу людини.	
4	Лекція 4. Основи генетики людини. Методи вивчення спадковості.	2
5	Лекція 5. Медико-біологічні основи паразитизму.	2
6	Лекція 6. Біосфера як система забезпечення існування людини. Екологія людини.	2
	Разом	12

5.2. Теми семінарських занять

Семінарські заняття не передбачені.

5.3. Теми практичних занять

№з/п	Тема	Кількість годин
1	Практичне заняття 1. Рівні організації та фундаментальні властивості живого. Оптичні системи в біологічних дослідженнях.	2
2	Практичне заняття 2. Морфологія клітини еукаріот. Біологічні мембрани. Структурні компоненти цитоплазми.	2
3	Практичне заняття 3. Структурні компоненти ядра. Морфологія хромосом. Каріотип людини	2
4	Практичне заняття 4. Молекулярні основи спадковості. Будова гена еукаріот.	2
5	Практичне заняття 5. Організація потоку інформації в клітині. Етапи синтезу білка.	2
6	Практичне заняття 6. Життєвий цикл клітини. Поділ клітини. Регуляція мітотичного циклу	2
7	Практичне заняття 7. Мейоз. Гаметогенез. Запліднення	2
8	Практичне заняття 8. Особливості пренатального і постнатального періодів онтогенезу людини	2
9	Практичне заняття 9. Особливості генетики людини. Моно-, ди- та полігібридне схрещування. Менделюючі ознаки людини	2
10	Практичне заняття 10. Множинний алелізм. Генетика груп крові	2
11	Практичне заняття 11. Взаємодія алельних і неалельних генів. Хромосомна теорія спадковості.	2
12	Практичне заняття 12. Мінливість, її форми та прояви.	2
13	Практичне заняття 13. Генеалогічний та близнюковий методи	2
14	Практичне заняття 14. Цитогенетичний метод. Хромосомні хвороби	2
15	Практичне заняття 15. Відпрацювання практичних навичок і тестових завдань з біологічних особливостей життєдіяльності людини.	2

16	Практичне заняття 16. Найпростіші. Саркодові. Дизентерійна й інші види амеб. Інфузорії. Балантидії	2
17	Практичне заняття 17. Джгутикові. Лямблія, трихомонади, лейшманії, трипаносоми	2
18	Практичне заняття 18. Апікомплексні (Споровики). Малярійні плазмодії, токсоплазма	2
19	Практичне заняття 19. Плоскі черви. Печінковий, котячий, легеневий, ланцетоподібний сисуни	2
20	Практичне заняття 20. Стьожкові черви. Бичачий (неозброєний) і свинячий (озброєний) ціп'яки Карликовий ціп'як, ехінокок, альвеокок, стьожак широкий	2
21	Практичне заняття 21. Власне круглі черви -паразити людини.	2
22	Практичне заняття 22. Членистоногі. Павукоподібні. Павуки, кліщі	2
23	Практичне заняття 23. Комахи – збудники та переносники збудників захворювань людини	2
24	Практичне заняття 24. Підсумковий тестовий контроль	2
	Разом	4 8

5.4. Теми лабораторних занять

Лабораторні заняття не передбачені.

6. Самостійна робота здобувача вищої освіти

№ з/п	Види СРЗ	Кількість годин
1	Підготовка до практичних занять 2-23	22
2	Підготовка до підсумкового тестового контролю	2
3	Підготовка до іспиту	6
	Всього годин	30

7. Методичне навчання

Лекції.

Практичні заняття: евристична бесіда, пояснення, дискусія, розв'язання ситуаційних задач, практичні роботи.

Самостійна робота: самостійна робота з рекомендованою основною та додатковою літературою, з електронними інформаційними ресурсами, самостійна робота з банком тестових завдань Крок-1, самостійне розв'язання ситуаційних задач.

8. Форми контролю та методи оцінювання (у т.ч. критерії оцінювання результатів навчання)

Поточний контроль здійснюється на основі контролю теоретичних знань, практичних навичок і вмінь: усне опитування, тестування, оцінювання виконання

практичних робіт, розв'язання ситуаційних завдань, оцінювання активності на занятті.

Підсумковий контроль: іспит

Оцінювання поточної навчальної діяльності на практичному занятті:

Структура поточного оцінювання на практичному занятті:

1. Оцінювання теоретичних знань з теми заняття:

методи: опитування, співбесіда, розв'язання ситуаційних задач;

максимальна оцінка – 5, мінімальна оцінка – 3, незадовільна оцінка – 2.

2. Оцінка практичних навичок і вмінь з теми заняття:

Рішення типових задач, методи: оцінювання правильності виконання практичних навичок максимальна оцінка – 5, мінімальна оцінка – 3, незадовільна оцінка – 2;

Критерії поточного оцінювання на практичному занятті:

Оцінка	Критерії оцінки
Відмінно «5»	Здобувач вільно володіє матеріалом, приймає активну участь в обговоренні та вирішенні ситуаційної задачі, впевнено демонструє практичні навички під час виконання та інтерпретації практичної роботи з теми заняття, висловлює свою думку з теми заняття.
Добре «4»	Здобувач добре володіє матеріалом, приймає участь в обговоренні та вирішенні ситуаційної задачі, демонструє практичні навички під час виконання практичної роботи з деякими помилками, висловлює свою думку з теми заняття.
Задовільно «3»	Здобувач недостатньо володіє матеріалом, невпевнено приймає участь в обговоренні та вирішенні ситуаційної задачі, з суттєвими помилками виконує практичну роботу.
Незадовільно «2»	Здобувач не володіє матеріалом, не приймає участь в обговоренні та вирішенні ситуаційної задачі, не демонструє практичні навички під час виконання практичної роботи з теми заняття.

До підсумкового контролю у формі іспиту допускаються лише ті здобувачі, які виконали вимоги навчальної програми з дисципліни, не мають академічної заборгованості, їх середній бал за поточну навчальну діяльність з дисципліни становить не менше 3,00 та вони склали тестовий контроль за тестами «КРОК - 1» не менш ніж на 90% (50 завдань). Тестовий контроль за тестами «КРОК – 1» проводиться в Навчально-виробничому комплексі інноваційних технологій навчання, інформатизації та внутрішнього моніторингу якості освіти Університету на останньому занятті напередодні іспиту.

Оцінювання результатів навчання здобувачів під час підсумкового контролю – іспиту.

Методика проведення підсумкового контролю у формі іспиту є уніфікованою та

передбачає використання стандартизованих форм. Кількість питань, які виносяться на іспит відповідає обсягу кредитів, відведених на вивчення навчальної дисципліни.

Форма білету є стандартизованою та складається зі структурних елементів (складників): теоретичні питання та практичні завдання (ситуаційні задачі, кейс – завдання, описи і т.п.).

Теоретичні питання є короткими, простими, зрозумілими, чіткими та прозорими, повна відповідь на одне теоретичне питання триває не більше 5 хвилин. Практичні завдання є чітко та зрозуміло сформульованими, повна відповідь на одне практичне питання триває не більше 5 хвилин. Таймінг іспиту є стандартним – не більше 30 хвилин.

До кожного білету складається чек - лист (еталон відповідей), який передбачає повну кореляцію із білетом, містить аналогічну кількість структурних елементів (складників), має еталони відповідей, які є обов'язковими для надання повних відповідей на поставлені питання.

Під час іспиту, здобувач отримує білет, а екзаменатори використовують чек - лист до відповідного білету з еталонними відповідями та визначають, які обов'язкові складові відповіді було названо або не названо здобувачем.

Загальна оцінка за іспит складається як середньо арифметична всіх отриманих оцінок за відповіді на поставлені теоретичні питання та практичні завдання за традиційною чотирибальною шкалою, округлене до двох знаків після коми.

Іспит проводиться в Навчально-виробничому комплексі інноваційних технологій навчання, інформатизації та внутрішнього моніторингу якості освіти Університету в період екзаменаційних сесій наприкінці семестру (осіннього та весняного) згідно з розкладом.

9. Розподіл балів, які отримують здобувачівищої освіти

Отриманий середній бал за навчальну дисципліну для здобувачів, які успішно опанували робочу програму навчальної дисципліни, конвертується з традиційної чотирибальної шкали у бали за 200-бальною шкалою, як наведено у таблиці:

Таблиця конвертації традиційної оцінки у багатобальну шкалу

Традиційна чотирибальна шкала	Багатобальна 200-бальна шкала
Відмінно («5»)	185 – 200
Добре («4»)	151 – 184
Задовільно («3»)	120 – 150
Незадовільно («2»)	Нижче 120

Багатобальнашкала (200-бальна шкала)характеризує фактичну успішність кожного здобувача із засвоєння освітньої компоненти. Конвертація традиційної оцінки (середній бал за навчальну дисципліну) в 200-бальну виконується інформаційно-технічним відділом Університету.

Відповідно до отриманих балів за 200-бальною шкалою, досягнення здобувачів оцінюються за рейтинговою шкалою ECTS. Подальше ранжування за рейтинговою шкалою ECTS дозволяє оцінити досягнення здобувачів з освітньої компоненти, які навчаються на одному курсі однієї спеціальності, відповідно до отриманих ними балів.

Шкала ECTS є відносно-порівняльною рейтинговою, яка встановлює належність здобувача до групи кращих чи гірших серед референтної групи однокурсників (факультет, спеціальність). Оцінка «А» за шкалою ECTS не можедорівнюватиоцінці «відмінно», а оцінка «В» – оцінці «добре» тощо. При конвертації з багатобальноїшкалимєжіоцінок «А»,

«B», «C», «D», «E» за шкалою ECTS не співпадають з межами оцінок «5», «4», «3» за традиційною шкалою. Здобувачі, які одержали оцінки «FX» та «F» («2») не вносяться до списку здобувачів, щоранжуються. Оцінка «FX» виставляється здобувачам, які набрали мінімальну кількість балів за поточну навчальну діяльність, але яким не зарахований підсумковий контроль. Оцінка «F» виставляється здобувачам, які відвідали усі заняття з дисципліни, але не набрали середнього балу (3,00) за поточну навчальну діяльність і не допущені до підсумкового контролю.

Здобувачі, які навчаються на одному курсі (однієї спеціальності), на підставі кількості балів, набраних з дисципліни, ранжуються за шкалою ECTS таким чином:

Конвертація традиційної оцінки з дисципліни та суми балів за шкалою ECTS

Оцінка за шкалою ECTS	Статистичний показник
A	Найкращі 10% здобувачів
B	Наступні 25% здобувачів
C	Наступні 30% здобувачів
D	Наступні 25% здобувачів
E	Наступні 10% здобувачів

10. Методичне забезпечення

- Робоча програма з навчальної дисципліни
- Силабус
- Мультимедійні презентації лекцій
- Методичні розробки до практичних занять
- Методичні рекомендації до самостійної роботи здобувачів вищої освіти
- Електронний банк тестових завдань за підрозділами з дисципліни

Навчально-методична література:

- Методичні вказівки до практичних занять для студентів: Медична біологія: навч. посібник для практичних занять / Ю.І. Бажора, А.В. Шевеленкова, М.М. Чеснокова та ін. Одеса : Прес-кур'єр, 2024. 234 с.

11. Питання для підготовки до підсумкового контролю

1. Про- та еукаріотичні клітини. Структурні компоненти еукаріотичної клітини. Цитоплазма і органоїди.
2. Клітинні мембрани. Хімічний склад, просторова організація та значення. Активний та пасивний транспорт речовин.
3. Ядро клітини в інтерфазі. Будова та функції. Рівні організації (упаковки) хроматину. Еухроматин, гетерохроматин.
4. Хімічний склад, особливості морфології хромосом. Форми метафазних хромосом.
5. Каріотип людини. Морфофункціональна характеристика та класифікація хромосом людини. Значення вивчення каріотипу в медицині.
6. Нуклеїнові кислоти, їх значення. ДНК, будова та функції. Реплікація ДНК, її значення.

7. Будова гена еукаріот. Гени структурні, регуляторні. Генетичний код, його властивості.
8. Основні етапи біосинтезу білка в клітині.
9. Особливості реалізації генетичної інформації в еукаріотів. Екзонно-інтронна організація генів у еукаріотів, процесинг, сплайсинг.
10. Трансляція: ініціація, елонгація, термінація. Посттрансляційні перетворення білків – основа їх функціонування.
11. Клітинний цикл, його періодизація. Мітоз.
12. Мейоз. Механізми, що зумовлюють генетичну різноманітність гамет.
13. Гаметогенез: сперматогенез, овогенез. Статеві клітини людини. Запліднення.
14. Онтогенез, його періодизація. Ембріональний розвиток, його етапи. Провізорні органи. Критичні періоди ембріонального розвитку людини.
15. Природжені вади розвитку, їх сучасна класифікація: спадкові, екзогенні, мультифакторіальні; ембріопатії та фетопатії; філогенетично зумовлені та нефілогенетичні. Тератогенні фактори.
16. Постембріональний розвиток людини і його періодизація. Нейрогуморальна регуляція росту та розвитку.
17. Старіння як етап онтогенезу. Теорії старіння. Поняття про геронтологію та геріатрію. Клінічна та біологічна смерть.
18. Проблема трансплантації органів і тканин. Види трансплантацій. Тканинна несумісність і шляхи її подолання.
19. Предмет і завдання генетики людини та медичної генетики. Спадковість і мінливість. Алельні гени. Гомозиготи, гетерозиготи.
20. Закономірності успадкування при моногібридному схрещуванні. Перший і другий закони Менделя. Менделюючі ознаки. Моногенні хвороби.
21. Закономірності успадкування при ди- та полігібридному схрещуванні. Третій закон Менделя.
22. Множинні алелі. Успадкування груп крові людини за антигенною системою АВ0 та резус-фактора. Значення для медицини.
23. Взаємодія алельних генів: повне домінування, неповне домінування, наддомінування, кодомінування.
24. Взаємодія неалельних генів: комплементарна дія, епістаз, полімерія. Плейотропія.
25. Зчеплене успадкування генів (закон Морган). Кросинговер. Хромосомна теорія спадковості.
26. Успадкування статі у людини. Успадкування ознак, зчеплених зі статтю.
27. Модифікаційна мінливість, її характеристика. Норма реакції. Фенокопія.
28. Генотипова мінливість, її форми. Комбінативна мінливість. Механізми виникнення та значення.
29. Мутаційна мінливість та її фенотипові прояви. Класифікація мутацій за зміною генотипу.
30. Генні мутації, механізми виникнення. Поняття про моногенні хвороби.
31. Хромосомні і геномні мутації. Механізми виникнення та приклади захворювань, що є їх наслідком.
32. Соматичні та генеративні мутації, їх значення. Мозаїцизм.
33. Спонтанні й індуковані мутації. Мутагенні чинники, їх види.
34. Генеалогічний і близнюковий методи вивчення спадковості людини.
35. Цитогенетичний метод вивчення спадковості людини.
36. Хромосомні хвороби, що є наслідком порушення кількості структури і аутосом і кількості статевих хромосом.
37. Паразитизм. Принципи класифікації паразитів: облігатні, факультативні, тимчасові, постійні, енто- та ектопаразити. Природноосередкові захворювання. Структура

природного осередку.

38. Лямблія. Піхвова трихомонада. Систематичне положення, морфологія, цикли розвитку, шляхи зараження, обґрунтування методів лабораторної діагностики і профілактики.

39. Трансмісивні захворювання. Біологія збудників шкірного та вісцерального лейшманіозу. Систематичне положення, морфологія, обґрунтування методів лабораторної діагностики та профілактики.

40. Збудники трипаносомозів. Систематичне положення, морфологія, обґрунтування методів лабораторної діагностики та профілактики.

41. Дизентерійна амеба. Балантидій. Систематичне положення, морфологія, цикли розвитку, обґрунтування методів лабораторної діагностики, профілактики.

42. Малярійний плазмодій. Систематичне положення, цикл розвитку, боротьба з малярією, задачі протималярійної служби на сучасному рівні. Види малярійних плазмодіїв.

43. Токсоплазма. Систематичне положення, морфологія, цикл розвитку, шляхи зараження, обґрунтування методів лабораторної діагностики.

44. Печінковий сисун. Систематичне положення, морфологія, цикл розвитку, шляхи зараження, обґрунтування методів лабораторної діагностики, профілактика.

45. Котячий (сибірський) і легеневий сисуні. Систематичне положення, морфологія, цикл розвитку, шляхи зараження, обґрунтування методів лабораторної діагностики та профілактики.

46. Свинячий (озброєний) і бичачий (неозброєний) ціп'яки. Систематичне положення, морфологія, цикли розвитку, шляхи зараження, обґрунтування методів лабораторної діагностики та профілактики. Цистицеркоз.

47. Ціп'як карликовий. Систематичне положення, морфологія, цикл розвитку, шляхи зараження, обґрунтування методів лабораторної діагностики, профілактика.

48. Ехінокок, альвеокок, стьожак широкий. Систематичне положення, розповсюдження, морфологія, цикли розвитку, відмінності личинкових стадій, шляхи зараження, обґрунтування методів лабораторної діагностики, профілактики.

49. Аскарида людська, волосоголовець, гострик. Систематичне положення, морфологія, цикли розвитку, шляхи зараження, основні методи лабораторної діагностики, профілактики.

50. Анкілостоміди. Систематичне положення, морфологія, цикл розвитку, шляхи зараження, обґрунтування методів лабораторної діагностики, профілактика.

51. Трихінела. Ришта. Систематичне положення, морфологія, цикл розвитку, шляхи зараження, обґрунтування методів лабораторної діагностики, профілактика.

52. Тип Членистоногі. Класифікація, характерні риси будови, медичне значення. Отруйні представники типу Членистоногі.

53. Кліщі – збудники захворювань людини. Коростяний кліщ і кліщ демодекс.

54. Кліщі – переносники збудників захворювань людини. Тайговий, собачий і селищний кліщі.

55. Мухи. Особливості будови та розвитку. Види мух. Медичне значення.

56. Комарі. Види, особливості будови та розвитку, медичне значення. Гнус і його компоненти.

57. Воші. Види, особливості будови та розвитку, медичне значення.

58. Блохи. Клопи. Особливості будови та розвитку. Медичне значення.

59. Екологія. Середовище як екологічне поняття. Види середовища. Екологічні чинники. Адаптивні екологічні типи людей (арктичний, тропічний, помірного поясу, пустельний, високогірний тощо).

60. Вчення академіка В. І. Вернадського про біосферу та ноосферу. Жива речовина й її характеристики.

Перелік практичних навичок, засвоєння яких контролюється під час диференційного заліку:

- ідентифікувати первинну структуру, кількість амінокислот, молекулярну масу поліпептида за структурою гена, що його кодує
- передбачити генотипи та фенотипи нащадків за генотипами батьків
- розрахувати ймовірність народження хворої дитини з моногенними хворобами при відомих генотипах батьків:
- виключити батьківство при визначенні груп крові батьків і дитини
- проаналізувати родовід, визначити тип успадкування і генотипи хворих та їх батьків
- розрахувати роль спадковості й умов середовища в розвитку ознак (за результатами близнюкового аналізу)
- проаналізувати каріотип людини, визначити хромосомне захворювання і тип мутації
- ідентифікувати на макро-, мікропрепаратах і мікрофотографіях збудників протозоозів і гельмінтозів, обґрунтувати методи лабораторної діагностики і профілактики паразитарних хвороб людини, базуючись на способах зараження ними
- ідентифікувати на макро-, мікропрепаратах і мікрофотографіях членистоногих, які мають медичне значення як отруйні тварини, збудники і переносники збудників інфекційних хвороб, запропонувати методи лабораторної діагностики і профілактики паразитарних хвороб

12. Рекомендована література

Основна:

1. Медична біологія / За ред. В. П. Пішака, Ю. І. Бажори. Підручник / Видання 3-є, перероблене і доповнене.- Вінниця: Нова книга, 2017. - 608 с.
2. Медична біологія: Посібник з практичних занять / О.В. Романенко, М.Г. Кравчук, В.М.Грінкевич; За ред. О. В. Романенка. -2-є видання, - Київ: Медицина, 2020. 472 с.
3. Закономірності спадковості й мінливості. Генетика людини / Ю.І. Бажора, А.В. Шевеленкова, М.М. Чеснокова, С.П. Пашолок, О.М. Комлевой, Н.А. Левицька, В.І. Осінцева : навчально-методичний посібник. Одеса : Друкарське підприємство «ЕКСПРЕС-РЕКЛАМА», 2022. - 77 с.
4. Молекулярний і клітинний рівні організації життя. Біологія індивідуального розвитку / Ю.І. Бажора, А.В. Шевеленкова, М.М. Чеснокова, С.П. Пашолок, О.М. Комлевой, Н.А. Левицька, В.І. Осінцева : навчально-методичний посібник. Одеса : Друкарське підприємство «ЕКСПРЕС-РЕКЛАМА», 2022.- 87 с.

Додаткова:

1. Барціховський В. В. Медична біологія: підручник / В. В. Барціховський, П. Я. Шерстюк.- К.: ВСВ Медицина, 2017.- 312 с.
2. Вступ до молекулярної медицини: навчальний посібник / В. М. Запорожан, Г. Ф. Степанов, Ю. І. Бажора, В. А. Кожаків, О. М. Комлевой– Одеса : Олді+, 2023. – 242 с.
3. Генофонд і здоров'я населення: можливості сімейного лікаря в контексті профілактики захворювань/ О.І.Тимченко, О.В. Линчак, Т.М. Поканевич, О.В. Процюк, А.М. Приходько. - К., 2012. - 71с.
4. Збірник завдань для підготовки до ліцензійного тестового екзамену з природничонаукових дисциплін «Крок-1. Загальна лікарська підготовка» / Кол.

- авт.; За заг. ред. проф. В. Ф. Москаленка, проф. О. П. Волосовця, проф. І. Є. Булах, проф. О. П. Яворського, проф. О. В. Романенка, доц. Л. І. Остапюк. К.: Медицина, 2004. 368 с.; С. 9-41.
5. Медична біологія / За ред. В.П.Пішака, Ю.І.Бажори. Підручник. / Видання 2-е, перероблене і доповнене. -Вінниця: Нова книга, 2009. – 608 с.; іл..
  6. Медична біологія: зб. тестових завдань для аудиторної та позааудиторної роботи та підготовки до ліцензійного іспиту КРОК-1 для студ. I курсу мед. ф-тів спец. "Стоматологія" / О. Б. Приходько, Т. І. Ємець, А. П. Попович, В. І. Павліченко, Г. Ю. Малєєва, К. В. Гавриленко, О. О. Андрєєва, Т. С. Вальчук.– Запоріжжя: [ЗДМУ], 2018. – 140 с.
  7. Медична генетика: Підручник / За ред. чл.-кор. АМН України, проф.О.Я.Гречаніної, проф. Р.В.Богатирьової, проф. О.П.Волосовця. Київ: Медицина, 2007. 536 с.
  8. Медична паразитологія з ентомологією: навчальний посібник (ВНЗ IV р.а.)/ В.М. Козько, В.В. М'ясоєдов, Г.О.Соломенник та ін.; за ред.. В.М.Козька, В.В. М'ясоєдова. – 2-е вид., випр. - Київ: Медицина, 2017. - 336 с.:іл..
  9. Павліченко В.І., Пішак В.П., Булик Р.Є. Основи молекулярної біології: Навчальний посібник. Чернівці: Мед університет, 2012. 388 с.
  10. Пішак В.П., Бажора Ю.І., Волосовець О.П., Булик Р.Є. Паразитарні хвороби в дітей / Чернівці: БДМУ, 2007. – 452 с.
  11. Пішак В. П., Захарчук О.І. Медична біологія, паразитологія та генетика. Практикум.; Вид. 2-е. Чернівці: БДМУ, 2012. 632 с.
  12. Приходько О. Б. Біологія з основами генетики: навч. посібник / О. Б. Приходько, Т. І. Ємець, В. І. Павліченко [та ін.].- Запоріжжя:ЗДМУ,2016.-145 с.
  13. Смірнов О.Ю. Медична біологія: Енциклопедичний довідник. – Суми: СумДУ, 2015. -322 с.
  14. Сучасні проблеми молекулярної біології [Текст] : підруч. для студентів ВНМЗ України III-IV рівнів акредитації / Дубінін С. І. [та ін.] ; Держ. установа "Центр метод. каб. з вищ. мед. освіти М-ва охорони здоров'я України", ВДНЗ України "Укр. мед. стоматол. акад.". - Полтава : Укрпромторгсервіс, 2016. - 395 с. : рис. - Бібліогр.: с. 386-394.
  15. Emery'sElementsofmedicalgenetics. 15th ed. / PeterTurnpenny, SianEllard. Elsevier, 2017. 400 p.
  16. MedicalBiology / VazhoraYu. I., Bulyk R. Ye., Chesnokova M. M. [etal.]. – 2nd ed. – Vinnysia: NovaKnyha, 2019. 448 p.

- Інформаційніресурси:**
1. Центр тестування при МОЗ України – база ліцензійнихтестовихзавдань «Крок-1»: <http://testcentr.org.ua/>
  2. Nauka. ua: <https://www.nauka.ua/>
  3. OMIM (Online Mendelian Inheritance in Man) – An Online Catalog of Human Genes and Genetic Disorders <http://omim.org/>